

ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІСТА СКОЛЕ ДО ПОЧАТКУ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Інститут народознавства

vikitaras@yahoo.com

ORCID: 0000-0002-9144-8331

© Тарас В. Я., 2019

<https://doi.org/10.23939/sa2019.1s.104>

Проаналізовано процес виникнення та становлення міста Сколе. Визначено рівень впливу власників міста Сколе на планувальну структуру, оборонну, торговельну, ремісничу, адміністративну, репрезентативну, духовно-релігійну, культурно-освітню функції. Розглянуто колонізаційні процеси, які відбувались на Сколівщині.

Ключові слова: Бойківщина, Сколе; планувальна структура; оборонна, торговельна, реміснича, адміністративна, духовно-релігійна функції.

Постановка проблеми

Дослідження міста Сколе до початку промислової революції є вибірковыми і неповними, що пов'язано з браком та втратою джерельної бази. Як цілісне явище архітектурно-планувальний уклад та композиційні принципи побудови м. Сколе практично залишилися невиявленими. Аналіз архівних матеріалів та електронних джерел дали можливість встановити час закладення та етапи еволюції планувальної структури м. Сколе.

Мета роботи: визначити вплив власників м. Сколе на архітектурно-планувальний уклад, сакральну, житлову та громадську архітектуру.

Виклад основного матеріалу

З другої половини XIV ст. землі Сколівщини, як і вся Галичина, перебували під пануванням Королівства Польського. У перші десятиріччя після загарбання Польщею західноукраїнських земель тут зберігався суспільно-політичний устрій, що сформувався за часів Галицько-Волинського князівства. Верховними власниками Сколівщини були польські королі. Вони роздавали ці землі шляхті, яка нещадно гнобила місцеве населення. Перша письмова згадка про Сколе – маленьке бойківське поселення в Карпатах, розташоване в долині річки Опір між горами і густими лісами, датується 5 березня 1397 р. Саме тоді польський король Володислав II Ягайло надав братам Микові та Іванкові Волохам королівський привілей на володіння Сколе і довколишніми землями (Рарée, 1891, s. 17). Населення Сколе майже не мало власної землі. На початку XV ст. воно становило приблизно від 300 до 500 мешканців (там само, s. 78).

Через кілька років селище і навколишні багаті ліси переходять до краківського воєводи Яна Тарновського. У 1567 р. землі Тарновських і Сколе переходять у власність князя Василя-Костянтина Острозького. Син князя Януш виявився останнім представником роду по чоловічій лінії. Внаслідок цього після смерті князя Василя-Костянтина Острозького в 1608 р. вплив родини значно зменшився, а невдовзі рід князів Острозьких припинив своє існування. Величезні маєтності Острозьких отримали князі Заславські-Острозькі. Сколе і прилеглі землі відійшли до острозького ординанта Владислава Домініка Заславського-Острозького (1621–1656), який передав їх синові Олександр

Янушу Заславському-Острозькому. 1669 року він стає кандидатом на трон Речі Посполитої. Саме з нього починається історія Сколе як міста. Близько 1660 р. неподалік поселення Сколе князь Олександр Януш Заславський (Іл. 1) закладає містечко (Parée, 1891, s. 39) і називає його на свою честь – Олександрією. Проте назва не прижилася, місцеві мешканці почали називати місто, як і село, – Сколе (Іл. 2). Племінник короля Яна III Собеського 1670 р. заклав юридичну академію в Варшаві, названу його ім'ям – Олександрією (з кінця XVIII ст. ця територія називається Динасі). Там розташований так званий замок князів Острозьких.

Іл. 1. Князь Олександр Заславський (1651–1682). Малюнок Анджей Стех, 1670 р.

Іл. 2. Топографічна карта фон Міга, 1772–1780 рр. Військовий архів. Відень

Містечко розкинулося в улоговині лінзоподібної форми завдовжки 3,5 км, завширшки 1,5 км (Іл. 3). Це утворення сформували середньовисотні гірські ланцюги та долина річки Опір. Згодом місто об'єдналося зі Старим Сколе. Невдовзі були приєднані присілки Демня і Святослав. План міста мав геометричну форму, наближену до квадрата, з прямокутно-сітчастою архітектурно-планувальною схемою. Центром планувальної композиції і комунікаційним вузлом міста Сколе була квадратна ринкова площа, посередині якої була ратуша, – єдина в той час мурована споруда. Від типового ренесансного міста Сколе відрізнялося тим, що, окрім вулиць, які вели до площі по кутах приринкових кварталів, його пересікала зі сходу на захід головна вулиця, якою проходив основний карпатський торговий шлях. Він поділяв сельбищну територію містечка на дві частини: шляхетську, де був княжий замок і дерев'яні будинки ходачкової шляхти; і хлопську, або рустикальну.

На початку XVI ст., зокрема 1629 р., кількість димарів (хат) на Сколівщині сягала 988. Тут мешкало близько 5000 жителів (Parée, 1891, s. 78). Генеральна ревізія перемишльської землі подає кількість домів 1303, кількість мешканців 6515 осіб. Усього підданих міста з різних прилеглих сторін та мешканців домів було 1303 осіб. Усього кількість сягала 6515 осіб. Водночас у селах порожніми було 275 домів, тому загалом чисельність населення була нижчою (Chlebowski, 1890, s. 688).

Дерев'яна забудова не сприяла збереженню лінії забудови та меж парцель. У шляхетській частині та приринкових кварталах ще простежується чітка диференціація забудови, а в рустикальній частині забудова була дрібнішого масштабу, переважно садибного характеру. Оскільки Сколе не було надано магдебурзького права, ратуша не стала центром міського самоврядування. Її використовували як заїжджий двір і склад товарів (Тронько та ін., ред., 1968, с. 689). Будівлю розібрали в середині 50-х років XX ст., оскільки вона сильно постраждала під час Другої світової війни.

У Сколе існувала численна юдейська громада. За межами міста на сході в улоговині між горами вона мала власний цвинтар (Іл. 4, 6, 7). При ратуші юдеї побудували свої крамниці і шинки, крім того, вони взяли в оренду усі навколишні корчми, які раніше утримували місцеві мешканці. Це сприяло притоку людей у місто та обігу грошей. Це дало Речі Посполитій нові кошти у формі податків. З романтичної гірської околиці Сколе перетворилось на брудне жидівське містечко (Paree, 1891, s.40). У “Донесенні Галицькому намісництву” за 1826 р. повідомляється про дерев’яну синагогу, збудовану 1808 р. Вірогідно, що дерев’яна синагога на цьому місці існувала раніше від вказаної дати. На кадастровому плані 1772 р. (Kriegsarchiv des Österreichischen Staatsarchivs, Bl. 197) (Іл. 4, 5) в рустикальній частині міста розташована квадратна в плані будівля, що, ймовірно, була синагогою.

Іл. 3. Сколе. Світлина, 1930 р.

Іл. 4. Юдейський цвинтар та синагога на топографічній карті фон Міга, 1772–1780 рр.

Іл. 5. Сколе. Синагога. Світлина 1920-ті рр.

Іл. 6. Сколе "Бейт альмін". Світлина 1950-ті рр.

Іл. 7. Сколе "Бейт альмін".
Світлина 1950-ті рр.

У Сколе в другий половині XVII ст. було принаймні два християнські храми. Першою у 1597 р. у південно-західній частині міста постала бойківська дерев'яна церква св. Параскеви (згодом святого великомученика Пантелеймона) (Іл. 8, 9, 10а). Перший римо-католицький костел Непорочної Діви Марії був дерев'яний. Він тулився до замку в північно-східній частині міста. Це була скромна споруда, без будинку парафіяльного священика. Останній приїжджав з м. Стрий. Імовірно, під час закладіння міста Сколе була поставлена умова побудувати костел. Унаслідок пожежі він згорів. Водночас, за документами (Рарее, 1891, s. 74), перший костел був закладений Сенявськими 1660 р. Це досить сумнівно, оскільки Сенявські з'явилися у Сколе у 1722 р. Новий римо-католицький костел Семи Скорбот Діви Марії, замість згорілого, на меценатські кошти родини графів Сенявських був збудований після 1722 року (Рарее, 1891, s. 72). Костел відвідували мешканці замку і частина міщанства, яка вважала себе римо-католиками (Там само, s. 39). На кадастровий карті 1772 р. (Іл. 10b, 11) у південно-східній частині міста біля площі ринок та навпроти костелу позначено ще один християнський храм (Іл. 10c). Можливо, що це була церква чи костел, що стояла на місці сучасної церкви Різдва Пресвятої Богородиці, спорудженої у 1895 р. Костел і ратуша були цілком новими видами споруд у цій місцевості.

Іл. 8. Сколе. Церква св. Параскеви.
Світлина 1890 р.

Іл. 9. Сколе. Дзвіниця св. Параскеви.
Світлина 1880 р.

Лл. 10. Християнські храми на топографічній карті фон Міга, 1772–1780 рр. Військовий архів, Відень

Лл. 11. Римо-католицький костел Семи Скорбот Діви Марії. Листівка 1933 р.

Оселі попередніх власників селища Сколе були розташовані поблизу річки Опір (Лл. 12а). Під час повеней їх підтоплювала і руйнувала вода. Князь Олександр Януш Заславський зводить дерев'яний замок (Рарее, 1891, s. 39), якомога дальше від руйнівної води Опору. Замок розмістився на окраїні міста, в північно-західній частині (Лл. 12б). Таке місцезрештування було зумовлене топографічними умовами, зважаючи на потреби оборони. Із півночі його захищав ланцюг гір та заплави, які виникали від численних гірських річок та джерел. Завдяки їхнім водам біля замку утворилося проточне озеро. Зі сходу замок захищала планувальна структура міста.

Замок був оточений квадратним у плані муром, збудованим із кам'яного кругляка. Над брамою височіла дерев'яна вежа з бійницями (Рарее, 1891, s. 39) (Лл. 13). По периметру містились будинки челяді та господарські споруди. У середині дитинця розташувався будинок господаря, оточений підсіннями. Він був схожим до інших гірських осель, лише вищий і ширший за розміром. Зі сходу з зовнішньої сторони огорожі примикав сад резиденції. Він містився на одній з чотирьох планувальних осей просторового чотирикутника, в яку, окрім резиденції, входили три християнські споруди (Тарас, 2015, с. 170). Це був ранньобароковий хрещато розпланований чотириквдровий сад. У замку жив каштелян, представник панської влади. Дерев'яна споруда замку і саду була між сучасними вул. Степана Бандери і вул. Володимира Сербина та вул. Богдана Хмельницького і вул. Августина Волошина. Сад замку містився на місці теперішньої Академічної гімназії при Національному університеті “Львівська політехніка”, а замок – на території сьгоднішніх споруд електромереж ПАТ “Львівобленерго” і хлібозаводу.

1657 року кількість хат збільшилась на 200. У них проживало близько 7000 чоловік (Рарее, 1891, s. 78). Зростанню кількості населення значною мірою перешкождали пошесті, які часто турбували край. У Галичині збільшився приплив привілейованих польських і німецьких купців та ремісників, які відтісняли галицьких міщан від торговельно-ремісничої діяльності, а також від участі в міському самоврядуванні. Посилилося також закріпачення селян.

1682 року через раптову смерть князя Олександра Януша Заславського-Острозького, вся Острозька ординація поступово до 1703 р. перейшла до сестри князя Теофіли-Людівки (Лл. 14).

Після її смерті чоловіка Дмитра Єжи Вишневецького у 1682 р. вона вдруге одружилася з сандомирським старостою Юзефом Карлом Любомирським.

Іл. 12. Оселі попередніх власників селища Сколе та дерев'яний замок.

Топографічна карта фон Міга, 1772–1780 рр. Військовий архів, Відень

Іл. 13. Дерев'яна вежа з бійницями над брамою замку

1703 року в Угорщині під керівництвом Ф. Ракоці розпочалася національно-визвольна війна проти правління Габсбургів. Цей рух підтримали Франція і Польща. Завербовані в Польщі жовніри, а також зброя і гроші проходили через Сколівщину. Цьому сприяли тодішні власники — старостянка рогатинська Єлизавета (Ельжбета, Гелена) Любомирська (з роду Сенявських) та Теофіла Любомирська (з роду Острозьких-Заславських) (Рарée, 1891, s. 85). Зазначені процеси призвели до розвитку комунікації, зокрема торгівлі. Було запроваджено торгівлю винами. У Сколе за потребою відкривають митний склад.

Княжна Теофіла Любомирська заповіла Сколе своїй дочці Софії, яка вийшла заміж за Станіслава-Ернеста фон Денгоффа (Stanisław Ernest Denhoff). У той час на Сколе претендував і Август Олександр Чарторийський, оскільки Сколе не належало до острозької ординації. Ця невизначена ситуація щодо власників Сколе тривала до 24 липня 1753 р. Онук княжни Теофіли Любомирської, останній ординат острозький Януш Сангушко за певну плату оформив акт у королівській канцелярії, за яким Сколівський ключ був переданий від Софії Сенявської Августу Олександру Чарторийському. Останній 3 червня 1778 р. поділив між дітьми свої маєтки. Сколівський ключ, який оцінювали 1155262 злотими 6 грошами 12 динарами польськими взяла собі Ізабелла (Ельжбета) Гелена Анні Чарторийська (Гучковский, 1870, с. 79) (Іл. 15). Від батьків вона успадкувала 14 міст і 366 сіл, більшість з яких була розташована на українських землях (серед них Бережани, Сатанів із навколишніми селами). Їй належали палаци у Вілянуві, Урсинуві та “Мон Кото” на Мокотові. 1753 р. вона стала дружиною великого коронного маршалка Станіслава Любомирського. Це була одна з найвідоміших і найбагатших жінок Речі Посполитої XVIII ст. Активна учасниця політичних ігор свого часу. За це мусила покинути Варшаву і жити в Парижі, потім у Відні. Вона була фундаторкою багатьох світських і сакральних споруд. Княжна Ізабелла була меценаткою і колекціонеркою творів мистецтва епохи рококо.

У 1765 р. шематизм греко-католицької дієцезії Сколе подає 9528 мешканців. До цього слід додати кількасот поляків і юдеїв, – усього близько 10000 осіб (Рарée, 1891, s. 81).

Для пожвавлення економіки Сколівщини Ізабелла Любомирська в останній чверті XVIII ст. запрошує німецьких колоністів. Це стало початком тривалого періоду поступової німецької колонізації краю, яка проходила у кілька етапів. Німецькі колоністи (пекарі, слюсарі, годинникарі, шевці) селилися переважно у Сколе і займалися ремісництвом.

Ще з 1472 р. в урочищі Павлів Потік в околицях Сколе були відомі карпатські залізні руди (сферосидерити) (Нагорна, 1996, с. 10). Княжна Ізабелла Любомирська, яка з усього вміла отримати дохід, запросила німецького фахівця з металургії пана Маутнера (Mauthera) для видобутку заліза з руди. У присілку Сколе, яке отримало назву Августів¹, згодом Демня, пан Маутнер разом з німецькими колоністами-гірниками збудували доменну піч та відкрили залізну гуту. З виплавленого заліза місцеві майстри в кузнях виготовляли сільськогосподарське знаряддя. У 1791–1793 рр. під час своєї подорожі за маршрутом Галич–Львів австрійський геолог Бальтазар Гакет² (Аке, Belsazar Nasquet) відвідав Сколе і дуже добре відгукувався про залізну гуту княжни (Рарée, 1891, s. 97). 1809 року княжна запросила колоністів з Богемії. Неповдалі від залізної гуту в с. Коростів вона відкрила скляну гуту під назвою “Гута Коростівська” (Іл. 16). Як сировину використовували кварц. У складувній печі виплавили зелене та незначну кількість білого і шліфованого скла. На більше не вистачало соди. Скляна гута була невелика, але завдяки чеським майстрам виплавила скло високої якості. Загалом на виробництві скла було зайнято 140 робітників (Рарée, 1891, s. 97). Княжна Ізабелла Любомирська пишалась своїм складувним виробництвом і навіть погрожувала “прогнати з країни чеські вироби” (Там само, s. 98). Насправді, Ізабелла більше витратила на виробництві скла, ніж отримувала прибутків, але для неї це було справою честі, вона казала: “Нехай я трачу, основне, щоб країна отримала” (Там само, s. 98).

Княжна Ізабелла Любомирська турбувалася про простих людей. Майже в усіх її селах було збудовано початкові школи, шпиталі з лікарем чи акушеркою, добродійні заклади допомоги бідним тощо. 1819 р. у місті Сколе засновано школу, це був перший клас з українською мовою навчання.

10 червня 1772 р. у Сколе ввійшли австрійські війська. На початку XIX ст. за підтримки Франца Йосипа I розпочався наступний етап масової колонізації Бойківщини німецькими ремісниками. Вони заснували кілька колоній, де компактно оселилися: Феліценталь (с. Долинівка), Карсдорф (нині с. Климець) та Аннаберг (нині с. Нагірне) (Іл. 17). Багато німецьких сімей осіло і в самому Сколе. Німецька колонізація сприяла розвитку промисловості краю. Її вплив і досі помітний у забудові, побуті, місцевому діалекті, веденні господарства.

Іл. 16. Гута Коростівська. Листівка 1932 р.

Іл. 17. Аннаберг (нині с. Нагірне). Листівка 1922 р.

¹ Можливо на честь свого батька – Августа.

² Австрійський мандрівник, природознавець, геолог, географ, лікар, педагог, учений-енциклопедист. Піонер альпінізму і дослідження природи Карпат.

1847 року Сколівщина перейшла до правнука Ізабелли Любомирської графа Альфреда II Юзефа Потоцького. Він зробив блискучу кар'єру, гроші і зв'язки відкрили йому шлях до двору Габсбургів, коли він вивчав право у Віденському університеті, а також слухав лекції в Технічному університеті. 1844 року він отримав звання камергера і був призначений аташе посольства Австрії в Лондоні. Контакти з англійської аристократією зробили його англоманом. Повернувшись з Лондона навесні 1848 р., після революції, Альфред Потоцький взявся за економічні проблеми. 1851 року він одружився з Марією Клементиною Сангушко, отримавши в посаг волинські маєтки. Це зробило його найбагатшою людиною Польщі. Із сім'єю він в основному живе у своїй головній резиденції в Антонінах (Красилівський р-н Хмельницької обл.). взимку – в Варшаві, Ланкуті, іноді в Санкт-Петербурзі³. Альфред Потоцький був відомий, як організатор сільськогосподарської галузі. Він збудував в Ланкуті цукровий завод, завод з виробництва лікерів з пелюсток роз та завод з обробки шкіри, а в с. Уладівка (Літинський р-н, Вінницької обл.) – цукровий завод. У с. Куровичі (Золочівський р-н, Львівської обл.) Потоцький у своєму помісті організував розведення племінних коней. Він запровадив меліорацію земель, використання нових культур та техніки сільського та лісового господарства. Брав участь у крайових і віденських сільськогосподарських виставках. Альфред Потоцький 1863 р. був обраний послом до Галицького сейму, депутатом цього представницького органу він був аж до своєї смерті у 188 р. У 1875–1877 рр. мав повноваження маршалка Галицького сейму, впродовж 1875–1883 рр. був намісником Галичини. Попри здійснені економічні реформи, після його смерті газета “Діло” опублікувала не надто приємні відгуки про Альфреда, зауважуючи, що він був: “Поляком і завзятим консерватистом-феодалом. Яко Поляк міг він ще стерпіти русина, але яко завзятий консерватист він у русині вбачав демократа, а в справі руській – рух мало не революційний, як політичний так і соціальний. Тому то він не терпів руху руського – того руху, котрий починався від просвіти народу і від розбудження горожанської та національної свідомості в народі” (Белей, 1889). Ще під час свого життя Альфред Потоцький подарував Сколе своєму синові Станіславу Потоцькому. Останнього Сколе зовсім не цікавило, він лише раз у рік приїжджав забрати зібрані гроші, 12000 злотих, і наказував швидко запрягати коней назад (Parée, 1891, s.108).

У 1859 р. граф збирає з населення “індемнізацію” на суму 123738 ринських. 6 листопада 1859 р. він продає сколівські землі разом з Тухольщиною через посередника Правецького (Prawecki) графові Єугеніушу Кінські (Gintl, 1873, s. 57, 58, 75) за 275000 злотих ринських (Parée, 1891, s.108). Після продажу Станіслав Потоцький наказав вивести з замку в Бережанах усі сколівські документи до Демні. Документи вивезли на двох фірах, із них постав сколівський архів (Parée, 1891, s.108, 109).

Граф Є. Кінські походив зі знаного богемського княжого роду Кінські фон Вхінітц унд Теттау (Іл. 6), започаткованого у XII ст. – поч. XIII ст. З новим господарем розпочинається новий історичний етап розвитку Сколе. Залізна гута та кузня разом зі скляною гутою, закладеними ще княгинею Ізабеллою Любомирською, занепадають унаслідок зміни гірської господарської діяльності на лісообробку. Граф Є. Кінські запроваджує в Сколе та околицях досягнення промислової революції, що сприяє становленню ринкової економіки в другій половині XIX — на початку XX ст.

Висновки

Історико-архітектурний аналіз міста Сколе дає підстави стверджувати, що власники цих земель по-різному впливали на їхній розвиток і становлення. Це залежало від їхніх індивідуальних якостей і вподобань. Рівень їхнього впливу позначився на планувальній структурі, оборонній, торговельній, ремісничій, адміністративній, репрезентативній, духовно-

³ Альфред Потоцький замовив побудову резиденції, сьогодні відомий як Палац Потоцьких у Львові, (вул. Коперніка 15) паризькому архітектору Луї д'Оверню, але не встиг побачити її збудованою. Будову палацу завершив його син Роман Потоцький.

релігійній, культурно-освітній, функціях Сколівської Бойківщини. Вони впливали на колонізаційні процеси краю та на його піднесення за умов становлення ринкової економіки в другій половині XIX – на початку XX ст.

Бібліографія:

- Chlebowski, B., 1890. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. T. X. Warszawa : nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego.
- Gintl, H. E., 1873. *Wykaz udziału Galicyi i wielkiego księstwa Krakowskiego na powszechnej wystawie 1873 w Wiedniu*. Wiedeń : nakł. reprezentacji wiedeńskiej galicyjskich komisji wystawowych.
- Kriegsarchiv des Österreichischen Staatsarchivs in Wien. Josephinische Landesaufnahme, 1763–1787. В IXa 390. В. 197.
- Papée, F. 1891. *Skole i Tucholszczyzna: monografia historyczna*. Lwów : Gubrynowicz i Schmidt.
- Белей, І. М., 1889. Слово про гр. Альфреда Потоцького, *Діло*, [online] 10 (22) мая 1889. Доступно: <<https://zbruc.eu/node/22649>> [Дата звернення 17 Жовтень 2018].
- Гучковский, Ст., 1870. *Литературный Сборник издаваемый Галицко-русскою Матицею*. Львов: книгопечатня Ставропигийского Института, с. 79.
- Нагорна, О., 1996. Підземні таємниці Карпат. *Краєзнавство і туристика*. Вип. 1–2. Львів.
- Тарас, В., 2015. Вплив містобудівних чинників періоду бароко на розпланування резиденційних садово-паркових закладень Галичини. *Народознавчі зошити*, 1 (121). Львів: Інститут народознавства, 2015.
- Тронько, П. Т., та ін., ред., 1968. *Історія міст і сіл Української РСР*: В 26 т. Т. Львівська область. Київ: Укр. рад. енцикл. АН УРСР.

References:

- Chlebowski, B., 1890. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. T. X. Warszawa : nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego.
- Gintl, H. E. 1873. *Wykaz udziału Galicyi i wielkiego księstwa Krakowskiego na powszechnej wystawie 1873 w Wiedniu*. Wiedeń : nakł. reprezentacji wiedeńskiej galicyjskich komisji wystawowych.
- Kriegsarchiv des Österreichischen Staatsarchivs in Wien. Josephinische Landesaufnahme, 1763–1787. В IXa 390. В. 197.
- Papée, F. 1891. *Skole i Tucholszczyzna: monografia historyczna*. Lwów : Gubrynowicz i Schmidt.
- Beley, I. M., 1889. The word about gr. Alfred Potocki, *Dilo*, [online] 10 (22) May 1889. Dostupno: <<https://zbruc.eu/node/22649>> [Accessed 17 Zhovten, 2018].
- Huchkovskyy, St., 1870 A literary collection published by Galicia-Rus Matthias. Lvov: knyhopechatnya Stavropyhyyskoho Ynstituta, s. 79.
- Nahorna, O., 1996. Underground secrets of the Carpathians. *Krayeznavstvo i turystyka*. Vyp. 1–2. Lviv.
- Taras, V., 2015. Influence of urban development factors of the Baroque period on the development of the residential landscapes of Galicia. *Narodoznavchi zoshyty*, 1 (121). Lviv: Instytut narodoznavstva, 2015.
- Tronko, P. T., ta in., red., 1968. The history of the cities and villages of the Ukrainian SSR: V 26 t. T. Lvivska oblast. Kyiv: Ukr. rad. entsykl. AN URSR.

Viktoria Taras

HISTORICAL AND ARCHITECTURAL CHARACTERISTICS OF THE CITY SKOLE BEFORE THE BEGINNING OF INDUSTRIAL REVOLUTION

The Ethnology Institute of National
Academy of Sciences of Ukraine
vikitaras@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-9144-8331

© Taras V., 2019

The first written mention of Skole - a small Boyk settlement in the Carpathians dates from March 5, 1397. Nearly 1660, near the settlement of Skole, Prince Alexander Yanush Zaslavskiy lays a town and calls it his honor - Alexandria. The town is stretched in the basin of a lens shaped length of 3.5 km, a width of 1.5 km. The plan of the city had a geometric shape, close to the square, with a rectangular-mesh architectural-planning

scheme. The center of planning composition and communication node of the city of Skole was a square market square, in the middle of which was the Town Hall. In addition to the streets that led to the square at the corners of pre-market districts, it crossed the main street from east to west, along which was the main Carpathian trade route. He divided the township's territory into two parts: the nobility, where there was a princely castle and wooden houses of the procession gentry; and boyish, or rustic. In Skole there was a large Jewish community with a synagogue and a cemetery. In Skole in the second half of the XVII c. there were at least two Christian churches. Prince Alexander Yanush Zaslavskyj builds a wooden castle, as far away as possible from the devastating water of the River Opp. The castle is located on the outskirts of the city, in the northwestern part. The castle was surrounded by a square, in the plan, of a wall constructed of stone logs. A wooden tower with loopholes rose above the gate. On the perimeter of the palace houses and household buildings. In the middle of the Dytyntsi the owner's house is located, surrounded by sunbathing. It was similar to other mountain villages, only higher and wider in size. The following owners of Helena Lyubomyrskaya and Theofil Lyubomyrskaya contributed to the development of trade. Wine trade was introduced. In Skole, if necessary, open a customs warehouse. In 1778 the Skolivskyj key passed to Isabella Czartoryskaya. For the revival of the economy of Skolivshchyna Izabella Lyubomyrskaya in the last quarter of the XVIII c. invites German colonists. It was the beginning of a long period of gradual German colonization of the land, which took place in several stages. German colonists (bakers, locksmiths, watchmakers, shoemakers) settled mainly in Skole and were engaged in crafting. Princess Isabella Lyubomyrskaya opened the iron and glass guta. June 10, 1772 in Skole entered the Austrian troops. At the beginning of the XIX c. with the support of Franz Joseph I, began the next stage of the massive colonization of the Boykivshchyna by German artisans. They founded several colonies where they settled compactly: Felicenthal (Dolinovka village), Karsdorf (now Climate village) and Annaberg (now the village of Nagirne). Many German families settled down in Skole itself. German colonization contributed to the development of the province's industry. Its influence is still noticeable in construction, everyday life, local dialect, farm management. In 1859 the great-grandson Countess Count Stanislav Pototsky sold Skolvyyi land together with Tukhlovs'kyi Count E. Kinski, who changed the mining activities to the forestry industry. Graf Y. Kinsky introduces the achievement of an industrial revolution in Skole and its surroundings, contributing to the emergence of a market economy in the second half of the XIX th and early XX th c.

Key words: Boijkivshchyna, Skole, town planning, architecture, self-government, settlement, culture, education.